ВИДАВНИЦТВО РАНОК

Історія • 5 клас

НАБІР МАТЕРІАЛІВ

Подорож у часі

Літочислення, століття, римські цифри та періоди історії — з лайфхаками й задачами

МАРШРУТ ПОДОРОЖІ

1. Що таке історичний час
2. Як визначити століття
3. Римські цифри
4. Періоди історії
5. Задачі трьох рівнів
6. Тренажер та ігри

«Історія — свідок часу»

Цицерон, давньоримський оратор, I ст. до н. е.

Мандрівник / мандрівниця _____ Клас _____

ВИДАВНИЦТВО РАНОК

Історія • 5 клас | Станція 1

Що таке історичний час?

Словничок мандрівника

Історичний час — час, протягом якого відбувалися події минулого. Його вимірюють роками, століттями й тисячоліттями.

Хронологія (від грецьких слів «хронос» — час і «логос» — наука) — наука про вимірювання часу та визначення дат подій.

Літочислення — система рахунку років від певної події. Ми рахуємо роки від Різдва Христового.

Сходинки часу

Рік
365 або 366 днів

Десятиліття
10 років

Століття
100 років, або сторіччя, вік

Тисячоліття
1000 років = 10 століть

Дві ери на стрічці часу

До н. е. роки рахуємо **назад**: чим більше число, тим давніша подія. 300 р. до н. е. був раніше, ніж 100 р. до н. е.

Н. е. роки рахуємо **вперед**: чим більше число, тим ближче до нас. Зараз триває 2026 рік н. е.

ЛАЙФХАК Уяви термометр: роки до н. е. — це «мінус», роки н. е. — «плюс». Що більше число з «мінусом», то давніше. Тільки нуля на цьому термометрі немає!

Перевір себе: що було раніше? Обведи

300 р. до н. е. чи 100 р. до н. е.	50 р. до н. е. чи 50 р. н. е.	1240 р. чи 1187 р.
776 р. до н. е. чи 550 р. до н. е.	988 р. чи 1 р. до н. е.	XX ст. чи V ст.

ВИДАВНИЦТВО РАНОК

Історія • 5 клас | Станція 2

Як визначити століття?

Алгоритм у 2 кроки

Рік закінчується НЕ на 00

Відкинь дві останні цифри й **додай 1**.

1187 → 11 + 1 = XII ст.

988 → 9 + 1 = X ст.

Рік закінчується на 00

Відкинь нулі — **нічого не додавай**. Це останній рік століття.

1900 → 19 = XIX ст.

2000 → 20 = XX ст.

Для років до н. е. — те саме правило! 776 р. до н. е. → 7 + 1 = VIII ст. до н. е. Роки від 1 до 99 — це I століття.

ЛАЙФХАК 1

«Відкинь дві — додай одну!»

Головне правило для всіх років, що не закінчуються на 00.

ЛАЙФХАК 2

«Живу у 2026-му — а століття XXI»

Століття завжди на 1 більше за перші цифри року. Перевір на собі!

ЛАЙФХАК 3

«Нулі — фініш століття»

Століття починається роком на 01 і закінчується роком на 00: 1801–1900 — це XIX ст.

А тисячоліття?

Так само, але відкидаємо **три** останні цифри: 1187 → 1 + 1 = **2-ге тисячоліття**; 776 → 0 + 1 = **1-ше тисячоліття** до н. е.; 2000 → **2-ге тисячоліття** (закінчується на 000 — нічого не додаємо).

Тренуємося: визнач століття

1648 _____	**1991** _____	**1500** _____	**45** _____
1240 _____	**2026** _____	**550 до н. е.** _____	**1200 до н. е.** _____

А тепер — тисячоліття

988 _____	**1648** _____	**2026** _____	**3000 до н. е.** _____

ВИДАВНИЦТВО РАНОК

Історія • 5 клас | Станція 3

Римські цифри: як записують століття

Століття записують **римськими цифрами** і додають «ст.»: **XXI ст.**, **V ст. до н. е.** Римляни мали лише сім знаків — і з них складали всі числа.

M	D	C	L	X	V	I
1000	500	100	50	10	5	1

ЗАПАМ'ЯТАЙ ФРАЗУ перші літери — це цифри від найбільшої до найменшої

«Мама Дала Цукерки Лесі, Ксені, Віті, Іванку»

M · D · C · L · X (звучить як «кс») · V · I

Три правила римського рахунку

Менша цифра ПІСЛЯ більшої — додаємо.
VI = 5 + 1 = 6
XII = 10 + 2 = 12

Менша цифра ПЕРЕД більшою — віднімаємо.
IV = 5 – 1 = 4
XIX = 10 + 9 = 19

Одна цифра — не більше трьох разів підряд.
III = 3, але 4 = IV
XXX = 30

Шпаргалка століть

I 1	II 2	III 3	IV 4	V 5	VI 6	VII 7
VIII 8	IX 9	X 10	XI 11	XII 12	XIII 13	XIV 14
XV 15	XVI 16	XVII 17	XVIII 18	XIX 19	XX 20	XXI 21

Рожеві клітинки — «пастки», де цифра стоїть перед більшою і її віднімають.

Частини століття

Перша половина XX ст. — 1901–1950 рр.
Друга половина XX ст. — 1951–2000 рр.

Початок, середина, кінець століття — приблизні позначення. 1648 р. — середина XVII ст.

Тренуємося

Запиши римськими цифрами:

4 = _____ **9 =** _____ **12 =** _____

15 = _____ **19 =** _____ **21 =** _____

Розшифруй століття:

XI = _____ **XIV =** _____ **XVII =** _____

IX = _____ **XX =** _____ **XXIV =** _____

Уточни, яка це половина століття:

1240 – _____ **1991 –** _____ **1187 –** _____

Періоди історії

Історики ділять минуле людства на великі періоди. Так легше зрозуміти, що відбувалося раніше, а що пізніше.

Первісна доба	**від появи людини (понад 2 млн років тому) до IV тис. до н. е.**	Люди жили громадами, полювали й збирали плоди, навчилися добувати вогонь і виготовляти знаряддя. **Україна:** стоянка Королеве на Закарпатті, трипільські поселення.
Стародавній світ	**IV тис. до н. е. — 476 р. н. е.**	Перші держави й писемність, піраміди Єгипту, Давня Греція та Рим. **Україна:** кіммерійці, скіфи, грецькі міста-колонії Ольвія та Херсонес.
Середні віки	**476 р. — кінець XV ст.**	Лицарі й замки, монастирі, перші університети. **Україна:** Київська Русь, Галицько-Волинська держава.
Новий час	**кінець XV ст. — 1914 р.**	Великі географічні відкриття, наукові винаходи, перші фабрики й залізниці. **Україна:** козацтво, Гетьманщина, українське національне відродження.
Новітній час	**з 1914 р. до сьогодні**	Світові війни, польоти в космос, комп'ютери та інтернет. **Україна:** Українська революція 1917–1921 рр., проголошення незалежності у 1991 р.

Межі періодів умовні: у різних підручниках вони можуть трохи відрізнятися (наприклад, Новітній час інколи відлічують з 1918 р.).

ЛАЙФХАК

«Песик Сів Спати На Ніч»

Первісна · Стародавній · Середні віки · Новий · Новітній — по порядку!

До якого періоду належить подія? Впиши

Полювання на мамонтів

_____

776 р. до н. е. — перші Олімпійські ігри

_____

988 р. — хрещення Русі

_____

1187 р. — перша згадка назви «Україна»

_____

1648 р. — початок Національно-визвольної війни

_____

1991 р. — незалежність України

_____

Який період тобі найцікавіший і чому?

_____

_____

ВИДАВНИЦТВО РАНОК

Історія • 5 клас | Станція 5

Задачі на історичний рахунок

Золоті правила

Одна ера (обидві дати н. е. або обидві до н. е.) — роки ВІДНІМАЄМО.

Різні ери (одна дата до н. е., друга н. е.) — роки ДОДАЄМО.

Року 0 немає! Тому для точної відповіді в різних ерах від суми **віднімаємо 1**.

РІВЕНЬ 1 Один крок

1. Першу писемну згадку назви «Україна» в літописі датують 1187 р. Скільки років минуло від цієї події до 2026 р.?

Розв'язання: _____ **Відповідь:** _____

2. Петро Конашевич-Сагайдачний був гетьманом з 1616 до 1622 р. Скільки років тривало його гетьманування?

Розв'язання: _____ **Відповідь:** _____

РІВЕНЬ 2 Через «нульову межу»

3. Грецьке місто-колонію Ольвію на півдні України заснували приблизно в 550 р. до н. е. Скільки років тому це сталося (від 2026 р.)?

Розв'язання: _____ **Відповідь:** _____

4. Історик Геродот, який описав скіфів, народився близько 484 р. до н. е., а помер у 425 р. до н. е. Скільки років він прожив? *(Підказка: обидві дати до н. е.)*

Розв'язання: _____ **Відповідь:** _____

РІВЕНЬ 3 Для детективів часу

5. Римський правитель Юлій Цезар загинув у 44 р. до н. е. Народився він на 56 років раніше. У якому році народився Цезар?

Розв'язання: _____ **Відповідь:** _____

6. Археологи знайшли два глечики: перший виготовлено в 1200 р. до н. е., другий — у 300 р. н. е. Який старіший і на скільки років?

Розв'язання: _____ **Відповідь:** _____

Склади власну задачу про історію своєї родини чи міста

_____

_____

_____

_____

Тренажер та ігри

Експрес-тренажер: визнач століття і тисячоліття

Зразок: 988 р. (хрещення Русі) — **X ст., 1-ше тисячоліття н. е.**

Подія	Століття	Тисячоліття
1240 р. — штурм Києва ханом Батиєм		
1648 р. — початок Національно-визвольної війни		
776 р. до н. е. — перші Олімпійські ігри		
2001 р. — початок XXI століття		
1991 р. — незалежність України		

Гра «Вірю — не вірю»

вірю / не вірю — У столітті 100 років.

вірю / не вірю — 2000 рік належить до XXI століття.

вірю / не вірю — Між 1 р. до н. е. і 1 р. н. е. був рік нуль.

вірю / не вірю — Що більше число року до н. е., то давніша подія.

вірю / не вірю — Римське число XIV дорівнює 16.

вірю / не вірю — Тисячоліття складається з 10 століть.

Хронологічний ланцюжок: пронумеруй події від найдавнішої (1) до найближчої (5)

○ Хрещення Русі, 988 р.	○ Перші Олімпійські ігри, 776 р. до н. е.	○ Незалежність України, 1991 р.	○ Заснування Ольвії, бл. 550 р. до н. е.	○ Згадка назви «Україна», 1187 р.

Моя стрічка часу: познач рік свого народження, рік вступу до школи і цей рік

Відповіді

Станція 1. Раніше: 300 р. до н. е.; 50 р. до н. е.; 1187 р.; 776 р. до н. е.; 1 р. до н. е.; V ст.

Станція 2. 1648 — XVII; 1991 — XX; 1500 — XV; 45 — I; 1240 — XIII; 2026 — XXI; 550 до н. е. — VI ст. до н. е.; 1200 до н. е. — XII ст. до н. е. Тисячоліття: 988 — 1-ше; 1648 — 2-ге; 2026 — 3-тє; 3000 до н. е. — 3-тє до н. е.

Станція 3. 4 = IV; 9 = IX; 12 = XII; 15 = XV; 19 = XIX; 21 = XXI. XI = 11; XIV = 14; XVII = 17; IX = 9; XX = 20; XXIV = 24. 1240 — перша половина XIII ст.; 1991 — друга половина XX ст.; 1187 — друга половина XII ст.

Станція 4. Мамонти — Первісна доба; 776 р. до н. е. — Стародавній світ; 988 і 1187 рр. — Середні віки; 1648 р. — Новий час; 1991 р. — Новітній час.

Станція 5. Задачі

1. 2026 – 1187 = **839** років.

2. 1622 – 1616 = **6** років.

3. 550 + 2026 – 1 = **2575** років (якщо не враховувати відсутність року 0 — 2576).

4. 484 – 425 = **59** років.

5. 44 + 56 = **100 р. до н. е.** (до н. е. відлік іде назад, тому додаємо).

6. Старіший перший глечик: 1200 + 300 – 1 = **1499** років (спрощено — 1500).

Станція 6. Тренажер та ігри

Тренажер: 1240 — XIII ст., 2-ге тис. н. е.; 1648 — XVII ст., 2-ге тис. н. е.; 776 до н. е. — VIII ст. до н. е., 1-ше тис. до н. е.; 2001 — XXI ст., 3-тє тис. н. е.; 1991 — XX ст., 2-ге тис. н. е.

«Вірю — не вірю»: вірю; не вірю (2000 — останній рік XX ст.); не вірю; вірю; не вірю (XIV = 14); вірю.

Ланцюжок (у порядку на аркуші): 3, 1, 5, 2, 4.

Порада вчителю

Правило «віднімаємо 1 у різних ерах» можна подати як «зірочку» для сильніших учнів. Для більшості п’ятикласників достатньо правил «одна ера — віднімаємо, різні ери — додаємо» і пояснення, чому результат може відрізнятися на один рік.